

Хомяк Т.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
студентка Інституту кримінальної юстиції*

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК У КК ФРАНЦІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

З моменту затвердження Концепції реформування кримінальної юстиції 2008 року, не припиняються обговорення інституту кримінального проступку. Дане питання є актуальним і сьогодні. Після закріплення проступку в Кримінальному процесуальному кодексі 2012 року даний інститут продовжує перебувати в невизначеному стані. Ні в доктрині, ні в законодавстві не встановлено єдиного поняття «кримінального проступку», його ознак та критеріїв відмежування даного діяння від злочину.

Досліджуючи зарубіжний досвід легалізації кримінального проступку не можна ігнорувати французьке кримінальне законодавство. Даний інститут існує у Кримінальному кодексі Франції не одне сторіччя, встановлений на законодавчому рівні, досліджений в доктрині та має сталу практику застосування.

Поняття кримінального правопорушення відсутнє в законодавстві Франції, але воно досить ґрунтовно досліджувалося науковцями та визначено у доктрині. Також його ознаки можна встановити аналізуючи окремі положення кримінального закону. В свою чергу це зумовлює і відсутність поняття «проступок» в законодавстві. Отже, так як проступок відноситься до кримінального правопорушення, варто дослідити, що саме розуміють під цим терміном французькі вчені.

Спочатку класичне кримінальне право Франції виходило з розуміння злочину як юридичної абстракції, моделі, не пов'язаної з людською особистістю. Позитивісти виступали проти такого підходу і аргументували це тим, що злочин - це, в першу чергу, діяння людське, а значить - соціальне. Соціологи в свою чергу, запропонували взагалі відмовитися від поняття

злочину і використовувати такі категорії, як «антисоціальність», «небезпечний стан». Пізніше представники школи нового соціального захисту виступали і проти формального визначення злочину і проти введення нових категорій замість даного поняття [Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: Учебное пособие / Под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. — М.: Омега-Л, Институт международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2003. - с.155].

М. Ансель, представник школи нового соціального захисту, визначав злочин як «відображення в соціальному плані особистості злочинця», яке є приводом і розумною підставою для того, щоб постати перед кримінальним суддею, і конкретним виразом обов'язків, віддати йому звіт у своїх діях [Малиновский, А.А. Уголовное право зарубежных государств: учебное пособие / А.А. Малиновский. Москва: Новый юрист, 1998. - с. 71].

В сучасній французькій юридичній літературі існує велика різноманітність визначень поняття «злочинне діяння». При цьому кількість формальних визначень є більшою. Так, наприклад, Ж. Прадель визначає злочинне діяння як будь-яку дію або бездіяльність, яка суспільно забороняється під загрозою кримінальної санкції. М. Грапен визначав злочином порушення фундаментальних групових норм.

Більш широке визначення запропоноване в підручнику «Кримінальне право і кримінальний процес» 1988 року Ж. Левансера, А. Шаван та Ж. Монтрей. На їхню думку, злочинне діяння - це дія або бездіяльність, передбачена і карана кримінальним законом, осудна в провину його виконавцю і не виправдана здійсненням будь-якого права.

Також вони визначають чотири ознаки даного діяння: матеріальна ознака, кримінальна протиправність (або «легальність»), моральна ознака (психологічна) та невинуватість (відсутність причини для виправдання вчиненого діяння: особа не діяла в умовах необхідної оборони або крайньої необхідності, не виконувала злочинного наказу, не діяла під примусом або в

результаті помилки в праві).

Аналізуючи загальну частину КК Франції можна визначити, що законодавець закріпив певні ознаки злочинного діяння, такі як: - тяжкість шкоди, завданій особі, суспільству державі (ст. 111-1 КК Франції); - протиправність (ст. ст. 111-2, 111-3 КК Франції); - караність (ст. ст. 111-2, 111-3 КК Франції); - умисел і необережність діяння (ст. 121-3 КК Франції) [Уголовный кодекс Франции. Режим доступа: http://yurist-online.org/laws/foreign/criminalcode_fr/_doc-5-.pdf - С.1-2]

Не дивлячись на різноманіття запропонованих понять та ознак злочинного діяння, навіть, на сьогодні немає єдиної позиції з цих питань.

Кримінальне право Франції класифікує злочинні діяння на три категорії: злочини, проступки та порушення. Цей поділ має велике теоретичне та практичне значення. Вперше такий поділ було закріплено в КК 1810 року. Критерієм такої класифікації стало покарання, яке передбачено за вчинення того чи іншого діяння. Проте, французькі юристи вважали, що класифікуються ці діяння за ступенем тяжкості, тому що законодавець встановлював такі покарання, які відповідали характеру і тяжкості злочинного діяння.

Новий критерій класифікації - тяжкість діянь, міститься в новому КК Франції (стаття 111-1 КК). Пояснив даний критерій колишній міністр юстиції Франції Р.Бадінтер: «важкість шкоди, заподіяної суспільству, - ось, що визначає юридичну сутність злочинного діяння. Так, тільки посягання на суспільні цінності утворюють злочини і проступки, а порушення не що інше, як порушення дисципліни суспільного життя». [Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: Учебное пособие / Под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. — М.: Омега-Л, Институт международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2003. - с.156].

Практичне значення такої класифікації знаходить вияв у системі покарань. Відповідно, за злочини настають кримінальні покарання, за проступки - виправні, і «покарання, які призначаються за порушення»

(поліцейські покарання) за вчинення порушень.

На даному поділі ґрунтуються інші положення кримінального закону Франції. Це можна побачити на наступних положеннях:

1) Кримінальна відповідальність за замах на злочин настає завжди; замах на проступок карається в тих випадках, які прямо передбачені в законодавстві; замах на порушення не тягне кримінальної відповідальності.

2) Співучасть у вчиненні злочинів або проступків карається завжди. Відповідальність за порушень, які вчинені у співучасті має свої особливості.

3) Стосовно форми вини, то злочином є виключно умисні діяння; для проступків достатньо необережності або недбалості, якщо це передбачено в законі; форма вини не має особливого значення для порушень.

4) Заподіяна шкода при необхідній обороні майна буде правомірною, якщо здійснюється посягання яке є злочином або проступком, але не порушенням.

5) Стосовно видів покарань, то до злочинів застосовується ув'язнення та штраф, максимальний розмір якого становить 50млн. франків, також може застосовуватися одне або кілька додаткових покарань. За вчинення проступків призначаються виправні покарання - тюремне ув'язнення (максимальний термін 10 років) та штраф. Також може бути призначено такі виправні покарання, як штраф-дні, безкоштовні суспільно корисні роботи, позбавлення або обмеження деяких прав. До поліцейських покарань можна віднести штраф та покарання, щопозбавляють або обмежують певні права.

Отже, досліджуючи зарубіжний досвід ми знайомимося з перевіреною та надійною практикою застосування кримінального проступку. Французький досвід є дуже корисним, так як не кожна розвинена держава може похизуватись такою розробленою кримінально правовою доктриною, яка в даному питанні ефективно застосовується та має сталу практику.

Науковий керівник: Дмитрук М.М. - к.ю.н., доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».